

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra humanitních věd

Teze diplomové práce

**Participace českých nevládních neziskových organizací
na humanitární a rozvojové pomoci Evropské komise**

Bc. Petr Svitálek

Souhrn

Tato práce se zaměřuje na problematiku spolupráce českých nevládních neziskových organizací (NNO) s generálními ředitelstvími ECHO a DEVCO Evropské komise. V prvním kroku jsou představeny obecné definice rozvojových teorií, humanitární pomoci a termínu ODA. Dále práce rozebírá historii zahraniční pomoci Evropské unie a České republiky. Zjišťuje, že ačkoliv v minulosti byly přístupy odlišné, v současnosti se principiálně shodují a díky rozdílným zkušenostem se mohou naopak vzájemně obohatit. Nástin transformace systému zahraniční pomoci ČR a EU dále ukazuje, že díky změnám na počátku tisíciletí jsou oba systémy přehlednější a snaží se zefektivnit svou práci i ve vztahu k neziskovým organizacím. Práce se dále obrací k samotným NNO. Zjišťuje, že český neziskový sektor zaznamenal prudký rozvoj a dokázaly se v něm vyvinout organizace, které jsou schopny implementovat jak humanitární, tak rozvojové projekty po celém světě. V dalším kroku práce představuje, jaké kvalitativní i administrativní překážky musí NNO překonávat při snaze o participaci na projektech ECHO a DEVCO. U tří nejvýznamnějších organizací je pak na základě získaných dat zjištěno, jak se vyvíjí jejich úspěšnost při získávání projektů. Spolupráce s EU v případě jedné organizace stabilně roste, u druhé stagnuje a úspěchy třetí jsou zatím mizivé. Pomocí rozhovorů se zástupci organizací jsou určeny zásadní činitele zjištěného vývoje. Těmi jsou např. renomé společnosti, kvalita implementace či investice do odborníků. Na základě zjištěných výsledků jsou v závěru stanovena doporučení pro zlepšení úspěšnosti spolupráce českých NNO s DG ECHO a DEVCO.

Klíčová slova: Evropská unie, humanitární pomoc, rozvojová spolupráce, české nevládní neziskové organizace, grantové projekty, Česká republika, DEVCO, EuropeAid, ECHO

Cíle a metodika

Cílem práce je objasnit fungování vztahů mezi českými NNO a orgány Evropské unie, především v zaměření na aktivity Generálního ředitelství evropské komise pro humanitární pomoc a civilní ochranu (ECHO) a Generálního ředitelství pro rozvoj a spolupráci EuropeAid (DEVCO). Práce se proto soustředí na možnosti účasti v grantových soutěžích a implementaci humanitárních a rozvojových projektů EU.

Jako dílčí cíl bylo stanoveno zhodnocení toho, zda společensko-politické nastavení v ČR vytváří pro dlouhodobé vzahy NNO s EU vhodné prostředí a zda se principiální východiska zahraniční pomoci ČR a EU shodují.

Hlavní část výzkumu se zaměří na zodpovězení otázky, jaká je dosavadní úspěšnost spolupráce významných českých NNO s EU, a co je příčinou tohoto vývoje. Současně se pokusíme odhalit i budoucí směřování českých NNO v této oblasti a definovat jeho hlavní překážky. V závěru práce se pak na základě zjištěných poznatků pokusíme stanovit doporučení, jakým způsobem by organizace měly ve vytváření a udržování spolupráce s EU postupovat.

Pomocí literární rešerše definujeme vlastní pojmy rozvojové spolupráce, humanitární pomoci a termín oficiální rozvojová pomoc. Literární rešerše bude rovněž využita pro zodpovězení otázky po principech zahraniční pomoci ČR a EU a jejich shodě. Při hodnocení transformace systémů zahraniční pomoci budeme vycházet z názorů odborných autorů, ovšem faktické údaje budou získány přímo z vlastních dokumentů jednotlivých institucí.

Hlavní cíl práce odpovídá metodám kvalitativního výzkumu. Autor částečně vychází z vlastního dlouhodobého pozorování, jelikož je zaměstnancem organizace Člověk v tísni. Na základě jeho poznatků byly pro bližší zkoumání vybrány tři NNO, Člověk v tísni, o.p.s., Sdružení Charita ČR a ADRA, o.p.s.. Rovněž pomocí poznatků autora a obecně dostupných dokumentů práce zhodnocuje objektivní překážky kladené ze strany DG ECHO a DEVCO. V dalším kroku dochází k syntéze dvou hlavních zdrojů výzkumu. Prvním jsou data z výročních zpráv organizací a z nástroje Financial Transparency System Evropské komise. Na jejich základě je zjištěno, jakým způsobem se vyvíjela úspěšnost spolupráce NNO s ECHO a DEVCO, a jak významně se jejich fondy podílejí na výnosech zkoumaných organizací. Druhým zdrojem výzkumu je řízený polostrukturovaný rozhovor, který proběhl se zástupci všech tří organizací. Syntéza a komparace výstupů rozhovoru s poznatky z datových údajů pomůže určit příčiny rozdílného vývoje jednotlivých NNO a umožní stanovit klíčové faktory úspěchu. Na základě zjištěných výsledků jsou v závěru stanovena doporučení pro zlepšení úspěšnosti spolupráce s EU.

Východiska rozvojové a humanitární pomoci

V první části práce jsme probrali definici rozvojové a humanitární pomoci a zaměřili se na otázku, zda chápání humanitární pomoci a zahraniční rozvojové spolupráce českého státu a Evropské unie se může shodovat a vytvářet tak příhodný základ pro angažmá českých neziskových organizací v evropských projektech. Zjistili jsme, že přes určité historické peripetie je současný přístup ve shodě a dokonce je nakloněn užší spolupráci. ČR může navíc přinést do rozvojových snah EU svou vlastní zkušenost s transformací ekonomiky a nadstandardní dlouhodobé vztahy se zeměmi bývalého komunistického bloku

Transformace systému zahraniční spolupráce EU

Zjistili jsme, že po přelomu tisíciletí prošly systémy zahraniční pomoci EU a ČR zevrubnou transformací, která činí participaci na aktivitách EU čitelnější a z hlediska českého státu zajišťuje lepší podporu jak přímé implementace, tak právě spolupráce NNO s EU.

Proces spolupráce NNO s orgány EU

Kapitola detailněji rozebírá, jaké kvalitativní i administrativní překážky musí české NNO překonat, pokud chtějí spolupracovat s DG ECHO a DEVCO. Byly představeny základní postupy a mechanismy výběrových řízení, stejně jako náležitosti a pravidla, kterými se musí organizace řídit v průběhu i po skončení implementace projektů. Tyto poznatky nám umožňují lépe pochopit jevy, které popisují zástupci organizací v řízených rozhovorech. V této části bylo rovněž popsáno, jakým způsobem může Česká rozvojová agentura podpořit české NNO při nutném kofinancování evropských projektů, které by bylo nad finanční možnosti organizací. ČRA provozuje tzv. Trilaterální podporu, kdy se spolupodílí na kofinancování projektů ECHO a DEVCO.

Účast českých NNO v projektech Evropské komise

Ze získaných dat jasně vyplývá, že ačkoliv organizace Člověk v tísni a Charita ČR jsou odbornou veřejností chápány jako dva nejdůležitější hráči na poli českých rozvojových NNO, je mezi nimi výrazný rozdíl. Zatímco ČvT od roku 2007 své roční výnosy více než ztrojnásobil, výnosy sekretariátu Charity ČR víceméně kolísají kolem stejných hodnot. Podobný vývoj můžeme sledovat i v případě úspěšnosti získávaných evropských projektů.

Charita ČR byla sice schopna uspět se získáním evropských projektů, nicméně v této oblasti nezaznamenala žádný rostoucí trend a víceméně se drží standardu jednoho úspěšného projektu ročně. Tuto úroveň se prozatím nedaří navýšit. Člověk v tísní naopak na počty získaných projektů i celkový objem získaných prostředků významně roste. Organizace ADRA zaznamenala pouze jeden dílčí úspěch, kdy byla partnerem organizace ADRA Germany při implementaci evropského projektu v Mongolsku.

Interpretace rozhovorů a diskuze

Abychom výsledkům předchozí části dokázali správně porozumět, byly srovnány s názory zástupců samotných neziskových organizací. Poznatky z rozhovorů byly seřazeny do pěti oblastí, které nám umožnily nalézt příčiny zjištěných jevů a odhalit jejich klíčové faktory. Bylo zjištěno, že principiální shoda NNO s EU není nijak významným problémem. V případě prvních úspěchů při spolupráci jsou největšími překážkami nedostatek know-how, kvalita proposalů a reputace. Jako pozitivní prvek se jeví angažování odborníků na konkrétní témata, dlouhodobé budování renomé a zaměření se na témata, kde mají české NNO komparativní výhodu. Z hlediska problematiky implementace projektů se pak jeví jako největší problém zvládnutí pravidel. Panuje zde však rozdíl mezi NNO, které vyčleňují pozice pro sledování administrativní agendy, a NNO, kde sledování pravidel leží plně na běžných zaměstnancích. Dále bylo zjištěno, že všechny tři NNO chtějí ve spolupráci pokračovat a navyšovat ji (ADRA si navyšováním není zcela jistá). Jako hlavní překážka se v případě ADRY a Charity jeví nízká úspěšnost ve výběrových řízeních. V případě Člověka v tísní je problémem spíše blížící se strop maximálních objemů kofinancování, které je organizace schopna ufinancovat.

Závěr

Práci se podařilo splnit hlavní cíle a rovněž mohla být stanovena doporučení pro zlepšení spolupráce českých NNO s EU. Na základě výzkumu můžeme doporučit postup, při kterém si organizace na počátku začne budovat jméno kvalitní implementací projektů menších donorů (př. MZV ČR). Spolupráci s EU by měla zahájit nejprve jako partner pod zkušenými organizacemi a postupně budovat vztahy s delegacemi EU. Podané projekty je účelné připravovat za využití odborníků, přičemž větší naději na úspěch mají témata, která využívají specifického postavení ČR vůči posttotalitním státům. V případě humanitárních

projektů je pak klíčová rychlá reakce, která může vytvořit jedinečnou pozici v cílovém místě. Kvalitu připravovaných projektů zvyšuje soustavné zacílení organizace na konkrétní témata a tvorba regionální strategie pomáhá dosahovat lepší celkové kvality působení v oblasti. Některé organizace, jako ADRA ČR mohou být neúspěšné kvůli nejasné celkové strategii společnosti, která nedokáže rozhodněji zacílit kapacity svých zaměstnanců.

Z hlediska zvládnutí implementace se jako ideální postup jeví to, aby organizace vyčleňovala speciální kapacity, které se zaměřují na administrativní část práce a sledování pravidel. Jejich angažmá má navíc dvojnásobný efekt. Za prvé působí na to, že organizace si bezproblémovým dodržováním pravidel zlepšuje své renomé u delegací EU. Za druhé se odejmutím administrativní zátěže uvolní pracovní čas projektových pracovníků, kteří mohou věnovat více času implementaci projektu a odvést tak kvalitnější práci, která opět pozvedne pověst organizace.

Budoucí vývoj je v případě organizací, které stále řeší otázku úspěšnosti ve výběrových řízeních, do značné míry závislý právě na aplikaci výše zmíněných doporučení. Organizace, pro které výběrová řízení již nejsou tak významným tématem, vnímají, že překážkou rozvoje spolupráce může být nedostatek prostředků, které by pokryly masivní potřebu kofinancování projektů. Mezi možná řešení patří tlak na MZV ČR kvůli navýšení trilaterální podpory, lepší tvorba regionálních strategií, která umožní vzájemné kofinancování projektů, finanční zapojení příjemců pomoci či zvýšení vlastních příjmů ze sbírek a soukromých darů. Poslední zmíněné řešení ovšem vyžaduje vyšší investice do fundraisingu. Jako ideální řešení se jeví kombinace všech čtyř přístupů a snaha o diverzifikaci donorů.

Výzkum také jasně ukázal, že spolupráce se zkušenějšími evropskými organizacemi má výrazný pozitivní efekt a zlepšuje postavení NNO. ADRA a Charita mají ovšem tendenci spoléhat se pouze na styky v rámci svých vlastních mezinárodních sítí ADRA a Caritas, což může způsobovat jistou strnulost. Můžeme proto doporučit větší aktivitu při navazování partnerství. Práce odhaluje, že přes existenci české platformy FoRS funguje spolupráce na domácí úrovni dost sporadicky a názory NNO na její prohloubení jsou nejednoznačné. Dále bylo zjištěno, že při aktivním využívání kanálů pro ovlivnění orgánů EU, jako je CONCORD, mohou mít takovéto snahy i reálné výsledky.

Jelikož byl zjištěn pozitivní efekt investic do odborníků a administrativního personálu, bylo by pro další výzkum zajímavé detailněji se zaměřit na postupnou tvorbu struktury organizace a s ní spojenou problematiku využívání finančních prostředků. Jiné výzkumy by se mohly zaměřit na pozitiva a negativa spolupráce mezi českými NNO.

Výběr hlavních zdrojů

EUROPEAN COMMISSION. *Financial transparency system* [databáze on-line]. [cit. 2015-11-17]. dostupné z www <http://ec.europa.eu/budget/fts/index_en.htm>.

EXNEROVÁ, V.-HLAVIČKOVÁ, Z.-JELÍNEK, P.-KAPLAN, M.-PLEŠINGER, J. *Zahraníční rozvojová spolupráce ČR*. [online]. 2008. Aktualizace ZAČALOVÁ, P. J. 2012 [cit. 2015-11-21]. dostupné na www <<http://www.rozvojovka.cz/zahranicni-rozvojova-spoluprace-cr>>

HOLLAND, M.- DOIDGE, M. *Development Policy of the European Union*. 1st ed. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2012. 277 s, ISBN 978-0-230-01990-4.

HORKÝ, O. *Rozvoj*. In DUŠKOVÁ, L., et al. *Encyklopedie rozvojových studií*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. 2011. 422 s. ISBN 978-80-244-2948-9

JELÍNEK, P. *Rozvojová politika Evropské Unie*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2003. 92 s. ISBN 80-86506-33-9.

JELÍNEK, P.-PLEŠINGER, J. *Rozvojová politika Evropského společenství*. [on-line] 2008. Aktualizace OPRŠAL, Z. 2008. Aktualizace ZAČALOVÁ, P.J. 2012 [cit. 2015-11-21].dostupné na www <<http://www.rozvojovka.cz/rozvojova-politika-evropskeho-spolecenstvi>>

LEICHTOVÁ, M.-PIKNEROVÁ, L. *Rozvojová spolupráce východního bloku v době studené války*. 1. vyd. Praha: Dokořán. 2013. 131 s. ISBN 978-80-7363-570-1